Banderovci a slovenská spoločnosť v rokoch 1947-1948

ANDREA NOCIAROVÁ

Spoločenskovedný ústav SAV v Košiciach (externé pracovisko Katedra histórie, Fakulta humanitných vied Univerzity Mateja Bela, Banská Bystrica)

Príslušníci oddielov Ukrajinskej povstaleckej armády (UPA),[1] známi v Československu ako banderovci[2] (benderovci), začali na naše územie prenikať z juhovýchodného Poľska[3] už krátko po skončení 2. svetovej vojny, podnikajúc tzv. rejdy – teda propagačné ťaženia (prieniky), v rámci ktorých *„na územie susedných štátov vysielali špeciálne vycvičené a pripravené oddiely UPA, ktoré mali medzi miestnym obyvateľstvom organizovať rôzne formy politicko-propagačnej práce.*“[4]

Tak už na jeseň v roku 1945 podnikli banderovci svoj prvý rejd na územie východného Slovenska, ktorého sa zúčastnili tri zosilnené sotne UPA.[5] Ich príslušníci uskutočňovali vo východoslovenských dedinách antikomunistickú, antisovietsku a vojenskú propa-

---

* Štúdia je výstupom z grantovej úlohy VEGA č. 2/7187/27 „Fenomén „Burlaka“ a jeho vyšetrovanie v kampani proti banderovcom na Slovensku a v Poľsku“.

[1] UPA vznikla v októbri 1942 ako ozbrojená zložka Organizácie ukrajinských nacionalistov (OUN). Svojim vznikom znamenala vytvorenie svojráznej tretej vojenskej sily medzi postupujúcou Červenou armádou a okupačnou nemeckou armádou. Svojim charakterom to bola partizánska armáda, ktorej poslaním bolo bojovať proti okupujúcemu vojsku za účelom vybojovania si vlastnej štátnosti. V tomto duchu pretrvala aj po skončení 2. svetovej vojny rátajúc so skorým prepuknutím konfliktu v rámci antihitlerovskej koalície, v dôsledku ktorého by došlo k vyhláseniu samostatnej Ukrajiny. Pozri AUSKÝ, Stanislav A.: Dobrovolníci a druhá světová válka, Praha: Petrklíč, 2007, s. 105.

[2] Podľa svojho vodcu Stepana Banderu.

[3] V tejto oblasti si za pomoci tu žijúcej ukrajinskej menšiny vybudovali dokonalú podzemnú sieť. Pozri: RODÁK, Jozef: Vpád banderovcov na východné Slovensko. In: Apologia, 1997, č. 12, s. 34.

[4] ŠMIGEĽ, Michal: Banderovci na Slovensku (1945-1946): K problematike činnosti a propagačných antikomunistických aktivít oddielov Ukrajinskej povstaleckej armády. In: ŠMIGEĽ, Michal a kol.: Radikálny komunizmus a socializmus na Slovensku (1918-1989). Spoločnosť medzi demokraciou a totalitou. Banská Bystrica: Katedra histórie FHV UMB v Banskej Bystrici – Historický ústav SAV v Bratislave, 2007, s. 139.

[5] Pozri: ŠMIGEĽ, Michal – MIČKO, Peter: Banderovci na Slovensku na jeseň 1945. In: Týždeň vedy. Banská Bystrica: Ústav vedy a výskumu UMB v Banskej Bystrici, 2007, s. 81 – 93.

Do súvislosti s ich prítomnosťou na území východného Slovenska boli dávané aj mnohé vraždy miestneho obyvateľstva, ktoré sa stali na sklonku tohto roka. V Novej Sedlici bol v noci z 23. na 24. novembra 1945 zavraždený lesný hájnik Ivan Šiškan, predseda obecnej organizácie KSS Mikuláš Kireš a Žid Dávid Gelb, ktorého ozbrojená skupina odvliekla so sebou a odvtedy bol nezvestný. V obci Ulič bol 6. decembra 1945 zavraždený Sender Stein s manželkou, Lýdia Riedermanová a Ester Klehorová. Ešte v tú istú noc bolo v obci Kolbasov v dome Emanuela Polláka zavraždených ďalších jedenásť ľudí. Pozri napr.: ČOBEJOVÁ, Eva: Kolbasovská tragédia: Ešte v decembri 1945 v Uličskej doline banderovci vraždili židovské rodiny. In: SME, roč. 4 a 49, 16. 11. 1996, č. 268, s. 5. FEDIČ, Vasil: Tragédia mikulášskej noci: Čo sa udialo v Kolbasove 6. decembra 1945. In: Podvihorlatské noviny, roč. 37, 20. 11. 1996, č. 47, s. 6. HRUBOVČÁK, Jozef: Dom č. 23. In: Nedeľná pravda, roč. 1, 25. 12. 1992, č. 39, s. 6. HRUBOVČÁK, Jozef: Hlas mŕtvych žaluje: Smutné povojnové dielo banderovcov v Uličskej doline. In: Republika, roč. 1, 15. 10. 1993, č. 165 (166), s. 7. HRUBOVČÁK, Jozef: Krv a plač zanechávali za sebou banderovci. In. Bojovník, roč. 45, 2000, č. 24, s. 8. HRUBOVČÁK, Jozef: Na mušku si brali hlavne Židov: Svedectvá o brutalite banderovcov v Uličskej doline. In: Slovenský východ, roč. 2, 19. 6. 1992, č. 143, s. 5. ŠMIGEĽ, Michal: Vraždy Židov a komunistov na severovýchodnom Slovensku v roku 1945: Kolbasovská tragédia. In: ŠMIGEĽ, Michal: Banderovci na Slovensku (1945-1947): Niektoré aspekty pôsobenia jednotiek Ukrajinskej povstaleckej armády na území krajiny. Banská Bystrica: Katedra histórie FHV UMB v Banskej Bystrici – Ústav vedy a výskumu UMB v Banskej Bystrici, 2007, s.107-127.

Niektorí zo súčasných historikov však zastávajú názor, že jednoznačné pripisovanie týchto vrážd na účet banderovcov, nie je adekvátne k faktu, že *„dôkladné vyšetrenie zločinov sa neuskutočnilo a prezentované poznatky boli založené skôr na dohadoch.“* ŠMIGEĽ, M.: Banderovci..., s. 114.

gandu, v rámci ktorej oboznamovali domáce obyvateľstvo so svojim programom a cieľmi. Následne v roku 1946 uskutočnili do tejto oblasti ďalší (druhý) prienik.[6] Podobný rejd plánovalo politické vedenie Organizácie ukrajinských nacionalistov[7] (OUN) ešte aj v roku 1947. Už na jeho začiatku sa začali na východnom Slovensku objavovať menšie skupiny banderovcov.[8] Ich ďalšie prieniky súviseli s vývojom udalostí v Poľsku, kde po zavraždení zástupcu poľského ministra národnej obrany generála K. Swierczewského príslušníkmi UPA, poľské orgány pristúpili k definitívnej likvidácii banderovského podzemného hnutia na svojom území. Konečným riešením tejto otázky mala byť tzv. „Akcia Visla“,[9] v rámci ktorej stratili príslušníci UPA civilné zázemie a podporu. Výsledkom týchto operácii poľskej armády bolo rozhodnutie banderovského nacionalistického hnutia ukončiť svoju činnosť na území juhovýchodného Poľska. Totiž v prípade totálnej blokády regiónu ich pôsobenia mala podľa nariadenia z centrály nacionalistického hnutia v Mníchove (UHVR) prejsť časť oddielov UPA na teritórium Ukrajinskej SSR, časť mala byť demobilizovaná a časť mala pristúpiť k ústupu do americkej okupačnej zóny v Rakúsku, respektíve Nemecku.[10] Rozkaz k ceste na Západ však dostali len vybrané jednotky, a to sotňa Burlaka, Lastivka, Krylač, Hromenko a Brodyč.

Sotne Burlaka, Lastivka a Krylač postupovali k poľsko-slovenským hraniciam spoločne, no v dôsledku ťažkých bojov s poľskou armádou utrpeli značné škody, a preto sa zvyšky týchto sotní spojili pod vedením veliteľa „Burlaka“ (Volodymyra Ščyheľského).[11]

Hranice so Slovenskom sa podarilo príslušníkom oddielov UPA prekročiť v údolí Údavy pri Osadnom. Dňa 17. júna 1947 tak prenikol na územie východného Slovenska oddiel veliteľa „Hromenka“ (Mychajla Dudy)[12], ktorý sa pokúšal o prechod už od 10. júna, avšak až 17. júna sa mu prienik podaril. Necelý týždeň po ňom prenikla aj sotňa Burlaka[13], a to v noci z 21. na 22. júna 1947. *„Boli to jediné skupiny, ktoré v lete 1947*

---

[6] Pozri ŠMIGEĽ, Michal: Druhý rejd UPA na Slovensko (apríl 1946). In: ŠMIGEĽ, Michal: Banderovci na Slovensku (1945 – 1947): Niektoré aspekty pôsobenia jednotiek Ukrajinskej povstaleckej armády na území krajiny. Banská Bystrica: Katedra histórie FHV UMB v Banskej Bystrici – Ústav vedy a výskumu UMB v Banskej Bystrici, 2007, s. 128 – 158.

[7] OUN vznikla na I. Kongrese ukrajinských nacionalistov vo Viedni 28. 1. – 3. 2. 1929, a to ako reakcia na neúspech Ukrajincov v oslobodzovacích bojoch v rokoch 1914 – 1920. OUN nebola politickou stranou, ale predstavovala akési ideologicko-politické hnutie pod vedením Jevhena Konovalca, ktorého cieľom bolo vytvorenie samostatného ukrajinského štátu. Po zavraždení J. Konovalca sa v roku 1938 do jej čele postavil Andrej Meľnyk podporujúci úzku spoluprácu s Nemeckom. V roku 1940 došlo na kongrese v Krakove v OUN k rozkolu. OUN sa rozdelila na dve paralelne existujúce frakcie, a to na meľnykovskú (OUN – M) a banderovskú (OUN – B), ktorá sa vytvorila okolo Stepana Banderu. Súčasne došlo k formovaniu dvoch ukrajinských dobrovoľníckych práporov s názvami Légia Roland (z frakcie OUN - M) a Légia Nachtigall (z frakcie OUN – B). Po počiatočnej spolupráci s Nemeckom však banderovská frakcia prešla do opozície proti Nemecku, čo bolo dôsledkom udalostí vo Ľvove. Po prepade ZSSR sa vo Ľvove ocitli banderovci a jednotky Nachtigall o sedem hodín skôr ako nemecká armáda a vyhlásili tu obnovenie nezávislej Ukrajiny. Vytvorenie samostatného slovanského štátu nebolo v diplomatických a ani v strategických zámeroch hitlerovského Nemecka. Nemecko totiž *„od počiatku konfliktu počítalo na východe s doslova koloniálnym systémom.“* AUSKÝ, S. A.: Dobrovolníci ..., 2007, s. 104.

[8] FIALA, Jan: Zpráva o Akci B. Praha: Vyšehrad, 1994, s. 110.

[9] Pozri HALCZAK, Bohdan – ŠMIGEĽ Michal: K problematike postavenia Lemkov v Poľsku v prvej polovici 20. storočia a ich presídlenie do Sovietskeho zväzu. Akcia „Visla“. In: Acta historica Neosoliensia, č. 7/2004, Banská Bystrica: Katedra histórie FHV UMB, 2004, s. 187-198.

[10] ŠMIGEĽ, M.: Banderovci na Slovensku (1945 – 1947)..., s. 174-175.

[11] ŠMIGEĽ, M.: Banderovci na Slovensku (1945 – 1947)..., s. 175.

[12] Sotňa Hromenko mala pri svojom prechode na územie Slovenska približne 120 mužov a silnú výzbroj – 10 ľahkých guľometov, ku každému 700 – 1000 nábojov, asi 20 samopalov a pušky s dostatočným množstvom streliva a 1 – 3 ručné granáty na osobu. Pozri: ŠMIGEĽ, M.: Banderovci na Slovensku (1945-1947) ..., s. 176. FIALA, J.: Zpráva o Akci B, s. 120.

[13] Sotňu Burlaka pri prechode tvorilo 97 mužov. Mala asi 12 guľometov sovietskeho vzoru a množstvo ďalších zbraní, ale bez dostatočnej munície. S touto sotňou prechádzal územím Československa aj vyšší funkcionár UPA

prechádzali Československom v celých sotniach.“[14] Oddiel „Brodyča“ – Romana Hrobeľského len niekoľkokrát prenikol (toho času) na územie Slovenska, a to do Čergovského a Levočského pohoria, keď bol nútený ustúpiť pred presilou poľskej armády.[15]

Vlastný banderovský prienik na územie Slovenska tak bol uskutočnený v dňoch 17. - 22. júna 1947.[16] Na rozdiel od predchádzajúcich prienikov v roku 1945 a 1946 už nemal propagandistický charakter. Tomu samozrejme prispôsobili banderovci aj taktiku prechodu naším územím. Sústredili sa hlavne na vyhľadávanie potravy vyhýbajúc sa priamym stretom a bojom s československými bezpečnostnými jednotkami. Pritom sa vynikajúco pohybovali a skrývali v hornatom lesnom teréne na území Slovenska. Je známe, že skupiny banderovcov vynikali svojou pohyblivosťou. Dokázali sa veľmi rýchlo a hlavne nepozorovane pohybovať. Väčšinou pritom postupovali ďalej najmä v nočných hodinách. Pri takomto svojom pochode dokázali za jednu noc prejsť 8 až 12 kilometrov. V niektorých prípadoch to bolo až 30 či 40 kilometrov v závislosti od terénu.[17]

Sotňa Hromenko krátko po svojom prieniku na územie Slovenska zamierila do vnútrozemia. Hoci sa jej príslušníci pri svojom prechode Slovenskom snažili vyhýbať stretom s československými vojenskými jednotkami, aj napriek tomu utrpela práve táto jednotka najväčšie straty. Túto skutočnosť spôsobil najmä fakt, že územím Slovenska prechádzala ako prvá. J. Fiala v tejto súvislosti konštatuje, že už necelé dva týždne od prieniku prišiel Hromenkov oddiel o troch padlých a deväťnásť zajatých.[18]

Sotňa Burlaka prekročila poľsko-slovenské hranice na rozdiel od Hromenka celkom bez strát. Po prekročení sa vydala smerom na juh. Pri svojom postupe územím si dopĺňala zásoby pri prienikoch do dedín, resp. na salašoch.[19]

Na prieniky cudzích ozbrojených príslušníkov na štátne územie Československej republiky (ČSR) zareagovala aj československá armáda, ktorá zasiahla do bojov proti banderovcom už v roku 1945[20] spolu s oddielmi Národnej bezpečnosti (NB). Súčasne nadviazala československá armáda spoluprácu s poľskou armádou. Po opätovnom prieniku príslušníkov oddielov UPA v apríli 1946 došlo k ďalším opatreniam zo strany československej armády.[21]

Ing. Lubomir Bachtalovskij – pseudo Zenko ako aj členka civilnej siete Oľga Chanasová známa ako Ofélia. Pozri: ŠMIGEĽ, M.: Banderovci na Slovensku (1945-1947) …, s. 180. FIALA, J.: Zpráva o Akci B, s. 122.

[14] FIALA, J.: Zpráva o Akci B, s. 110.

[15] FIALA, J.: Zpráva o Akci B, s. 212.

[16] FIALA, J.: Zpráva o Akci B, s. 120.

[17] RODÁK, J.: Vpád banderovcov na východné Slovensko, s. 35.

[18] FIALA, J.: Zpráva o Akci B, s. 122.

[19] Podrobnejšie k prechodu sotne Hromenko a sotne Burlaka územím Slovenska pozri: NOCIAROVÁ, Andrea: K niektorým aspektom pôsobenia Ukrajinskej povstaleckej armády na území Slovenska v roku 1947. In: Annales historici Presoviensis 2008 (v tlači); ŠMIGEĽ, Michal: Cesta na Západ: prechod oddielov UPA územím Československa v roku 1947. In: ŠMIGEĽ, Michal: Banderovci na Slovensku (1945-1947) : Niektoré aspekty pôsobenia jednotiek Ukrajinskej povstaleckej armády na území krajiny. Banská Bystrica: Katedra historie FHV UMB v Banskej Bystrici – Ústav vedy a výskumu UMB v Banskej Bystrici, 2007, s. 173-194; ŠMIGEĽ, Michal: Prechody oddielov Ukrajinskej povstaleckej armády územím Slovenska na Západ v roku 1947. In: Historický zborník 2/2008. Martin: Vydavateľstvo Matice slovenskej, 2008, s. 51-71.

[20] Koncom tohto roka boli v oblasti Prešov – Medzilaborce – Humenné vytvorené zvláštne vojenské skupiny operujúce pod názvom „Zabezpečenie pohraničného územia“ (ZPÚ). Do akcií na východnom Slovensku bola zároveň nasadená aj časť armádnych jednotiek 4. rýchlej divízie a aktivované boli aj jednotky 10. pešej divízie. Pozri: BÍLEK, Jiří a kol.: Vojenské dějiny Československa. Od roku 1945 do roku 1955. Praha: Naše vojsko, 1989, s. 100-101.

[21] Na východné Slovensko sa presunuli oddiely 3. pešej divízie s veliteľstvom v Prešove operujúcej pod krycím menom „Ruka“. Zároveň sa tam sústredilo 14 peších práporov s delostreleckým oddielom, letkou lietadiel a zvláštnou bojovou skupinou pod krycím označením „Oceľ“, ktorá sa v júli 1946 pretransformovala na „Teplice“. Pozri: BÍLEK, J.: Vojenské dějiny Československa..., s. 194.

K najväčším akciám československej armády v boji proti ukrajinským povstalcom došlo práve v roku 1947. Na prienik sotne Hromenko a sotne Burlaka na územie ČSR v júni 1947 zareagovala československá armáda reorganizáciou vojenskej skupiny „Teplice“.[22] Novým veliteľom československých jednotiek bojujúcich proti banderovcom sa stal brigádny generál Július Nosko[23]. Ten sústredil pozornosť armády najmä na boj proti Burlakovej sotni[24] a zanechal stíhanie sotne Hromenko. Všetky posily sa tak začali v auguste postupne presúvať na severný breh Váhu proti územím Slovenska postupujúcej Burlakovej jednotke. Následne nechalo veliteľstvo skupiny „Teplice“ obkľúčiť severnú časť Malej Fatry. Tak sa „Burlaka“ spolu so svojim oddielom ocitol v obkľúčení, ktoré sa v priebehu ďalších dní zmenšovalo. Z tohto dôvodu svoju sotňu rozdelil na menšie skupinky, ktoré mali väčšiu šancu na prebitie sa z obkľúčenia.

Tretieho septembra 1947 sa však „Burlaka“ spolu so svojím štábom vzdal[25] severne od Vrútok[26], čím „*ukončila československá armáda likvidáciu najnebezpečnejšej banderovskej sotne*“.[27] Na území Československa sa už potom nenachádzala žiadna ucelená banderovská sotňa. Príslušníci oddielov UPA sa odvtedy pohybovali na území Slovenska vo veľkom množstve malých skupiniek, ktoré sa postupne rozptýlili takmer po celom území krajiny. To značne sťažovalo prácu vojenským jednotkám pri ich sledovaní. Likvidácia zbytkov banderovcov nebola o nič menej jednoduchšia než predchádzajúce boje. Zásahy proti malým, rozptýleným a skryto sa pohybujúcim skupinám rovnako vyžadovali nasadenie vysokého počtu síl.

Po rozbití Burlakovej sotne na strednom Slovensku sa na sklonku leta 1947 obrátila pozornosť československých orgánov na likvidáciu príslušníkov oddielov UPA na Morave a v Čechách. Toto protibanderovské ťaženie bolo už jednoduchšie ako predchádzajúce na Slovensku. Umožňoval to menej hornatý terén, hustejšia komunikačná sieť, no aj skúsenosti z predchádzajúcich bojov na Slovensku. Na ich základe bol pozdĺž riek Morava a Bečva vytvorený kordón „Vlára“, ktorý zabraňoval prechodu banderovcov na západ obsadením riečnych prechodov.[28] Neskôr keď prenikanie ukrajinských partizánov na Moravu zosilnelo (prechodom Brodyčovej sotne) a keď začali obchádzať moravské rieky smerom na sever, bola z jednotiek nasadených proti nim na Morave vytvorená aj samostatná skupina „Sosna“, ktorá okrem zaisťovacieho kordónu podnikala akcie proti banderovcom na celom území Moravy.[29]

---

[22] Tvorilo ju veliteľstvo, stíhacie prápory „Lev“, „Rys“, „Tiger“ a „Orol“, spojovacia rota, rota „Petr“ a prieskumná rota „Sokol“. Ku skupine patril aj pluk Zboru Národnej bezpečnosti (ZNB) „Slovensko“, zložený z práporov „Javor“, „Osika“, „Kobra“ a leteckej hliadky, pohotovostných oddielov Národnej bezpečnosti a rôznych asistenčných oddielov.

[23] BÍLEK, J.: Vojenské dějiny Československa..., s. 196.

[24] V priebehu augusta 1947 tak do boja proti banderovcom pribudol prápor „Sup“, kombinovaná tanková rota „Vlk“ a tretí prápor pluku „Slovensko“ – „Dub“. V Čechách boli zostavené ešte dva prápory, a to prápor „Kamzík“ a „Srnec“. Skupinu „Teplice“ doplnila ešte rota „ Zafír.“. FIALA, J.: Zpráva o Akci B, s. 146.

[25] Po zajatí Burlaka väznili a vypočúvali v Žiline. Neskôr bol prevezený do zajateckého tábora v Košiciach. Odtiaľ sa mu podarilo 12. februára 1948 ujsť. Po čase ho chytili pri Kopalovej horárni a spolu s ďalšími ho eskortovali do Ostravy a následne ho odovzdali poľským orgánom, ktoré ho celú jeseň vyšetrovali. Začiatkom januára 1949 sa konal s Burlakom súd. Bol uznaný za vinného vo veci niekoľkých vrážd a vypálenia 35 poľských dedín. Voči rozsudku sa odvolal a súčasne podal aj žiadosť o milosť. Jeho žiadosti však nebolo vyhovené. Rovnako mu milosť neudelil ani prezident, a tak bol vodca najsilnejšej sotne prechádzajúcej v roku 1947 územím Československa 7. apríla 1949 o 20. 15 hod. popravený. RODÁK, J.: Vpád banderovcov na východné Slovensko…, s. 35.

[26] MAURÉRY, Štefan: Pred polstoročím sme zatkli Burlaka. In: Bojovník, roč. 42, 1997 (18. 9.), č. 19, s. 7.

[27] FIALA, J.: Zpráva o Akci B, s. 156.

[28] SYRNÝ, Marek: Za svobodnou Ukrajinu. Banderovci na území Československa. In: Dějiny a současnost, roč. 28, 2006, č. 11, s. 16. Pozri tiež KUX, Jan: Banderovci na Morave. In: Bojovník, roč. 49, 2004, č. 1, s. 3.

[29] FIALA, Jan: Československá armáda v boji proti banderovcům v roce 1947. In: Historie a vojenství, 1960, č.

Koncom septembra 1947 boli do bojov proti príslušníkom UPA pohybujúcim sa na území ČSR nasadené aj jednotky vytvorené z bývalých partizánov – účastníkov Slovenského národného povstania.[30] K tomuto rozhodnutiu vlády došlo v dôsledku potreby uvoľniť z bojov prápory „Tiger“, „Lev“, „Rys“ a „Orol“, ktoré tvorili jadro skupiny „Teplice“.[31]

V súvislosti s prítomnosťou a pôsobením banderovských sotní na území Slovenska československá vláda prijímala mimoriadne bezpečnostné opatrenia[32], ktoré mali napomôcť k rýchlemu pochytaniu príslušníkov UPA. Tieto opatrenia postihli v najväčšej miere hlavne oblasť východného Slovenska, ako aj oblasť stredného a sčasti aj západného Slovenska.

Išlo o obmedzenia v súvislosti so záverečnými hodinami v reštauráciách a v dedinských krčmách, ktoré boli určené na 21.00 hod.[33] Mimoriadnymi opatreniami bol značne obmedzený aj pohyb v nočných hodinách. V súvislosti s leteckým sledovaním pohybu ukrajinských partizánov bolo zakázané aj zakladanie ohňov v lesoch, ako aj samotné chodenie do lesa.[34] Súčasťou nariadení bolo aj odporúčanie na vytvorenie akejsi miestnej domobrany z obyvateľov obcí vlastniacich zbrojný pas a zbrane, ktorá mala strážiť obec v čase od 22.00 do 4.00 hod pred vpádom banderovcov.

Úrady vyzývali mnohých aj k samostatnej iniciatíve[35] v boji proti banderovcom, a to či už skorým informovaním[36] o ich výskyte či dokonca samostatnou aktivitou. „*Vyskytli*

3, s. 279.

[30] V dňoch 17. – 19. augusta 1947 sa v Bratislave konala celoslovenská konferencia partizánov, na pôde ktorej odznel názor, že opatrenia na likvidáciu banderovcov boli nedostatočné. V dôsledku toho navrhli slovenskí partizáni svoju pomoc v bojoch proti banderovcom. Neskôr sa k nim pripojili aj českí partizáni. 21. augusta 1947 vyslali do Prahy k predsedovi vlády K. Gottwaldovi delegáciu s návrhom na ich zapojenie sa do bojov proti príslušníkom UPA. Koncom augusta tak československá vláda prvýkrát rokovala o ich povolaní. Na základe návrhu ministra vnútra vláda nakoniec rozhodla o ich povolaní do bojov proti banderovcom. Mali nahradiť prápory „Lev“, „Tiger“, „Rys“ a „Orol“, ktoré bolo potrebné z bojov uvoľniť. Pozri: ŠOLC, Jaroslav: Cesta slovenských partizánov od celonárodného protifašistického povstania k februáru 1948. In: Historický časopis, roč. 9, 1961, č. 1, s. 46; BÍLEK, J.: Vojenské dějiny Československa..., s. 202; FIALA, J.: Zpráva o Akci B, s. 172 – 210.

[31] Tak bolo na základe uznesenia vlády povolaných 3630 záložníkov – partizánov a príslušníkov Zväzu vojakov povstania (ZVOJPOV) na cvičenie, a to v dvoch po sebe nasledujúcich termínoch od 22. septembra do 19. októbra a od 13. októbra do 18. novembra, aby sa mohli zapojiť do bojov proti banderovcom. Pozri: BARNOVSKÝ, Michal: Boj proti banderovcom. In: CAMBEL, Samuel a kol.: Dejiny Slovenska VI. Bratislava: Pravda, 1988, s. 159; Vojenský historický archív (VHA) Bratislava, f. VO 4, 1947, k. 2, inv. č. 28, č. 77 369/1947.

[32] Mimoriadne opatrenia boli vydávané Povereníctvom vnútra vo forme vyhlášok a nariadení určených príslušným Okresným a Miestnym národným výborom. V ojedinelých prípadoch sa stretávame aj s vlastnou iniciatívou zo strany okresných národných výborov, ktoré zavádzali preventívne bezpečnostné opatrenia v okresoch. ŠA Banská Bystrica, pobočka Banská Štiavnica, f. ONV v Banskej Štiavnici 1945 – 1960, k. 23, č. 300/ 1947 prez.

[33] V nariadeniach však boli aj určité výnimky, ktoré mohli mať výnimočne predĺžené zatváracie hodiny. Išlo hlavne o podniky v Bratislave, Košiciach, v kúpeľných miestach, či iných miestach, kde sa konali oslavy. Štátny archív (ŠA) Banská Bystrica, pobočka Banská Bystrica, fond (f.) ONV v Banskej Bystrici 1945 – 1949, krabica (k.) 18, číslo (č.) 1350 prezidiálne spisy (prez.)

[34] V tejto súvislosti bolo zakázané aj poľovanie. V oblasti stredného Slovenska v súvislosti s pohybom banderovcov bolo od 29. júla 1947 zakázané chodiť do lesa v masíve Nízkych Tatier a Veľkej Fatry. *„Upozorňuje sa obyvateľstvo, že každý, kto sa bude od rána 29. júla 1947 zdržovať v lese, robí tak na vlastné nebezpečie a vystavuje sa nebezpečiu zastrelenia.“*
ŠA Banská Bystrica, pobočka Banská Bystrica, f. ONV v Banskej Bystrici 1945 - 1949, k. 18, č. 1350 prez.

[35] *„Boj proti týmto lúpežným bandám vedie vojsko a jednotky NB, ale tento boj môže byť úspešný len vtedy, keď sa do neho zapoja najširšie vrstvy obyvateľstva už aj preto, lebo sa jedná práve o záchranu majetku a životov tých samých občanov, preto je povinnosťou každého občana zapojiť sa do boja proti jeho vlastným škodcom.“*
ŠA Banská Bystrica, pobočka Banská Bystrica, f. ONV v Brezne 1945-1948, k. 42, č. 2485/ 1948 prez.

[36] Podľa nariadenia Predsedníctva Zboru poverencov zo 6. júna 1947 sa rozhodlo o povinnom udavačstve. Na jednej strane bolo povinnosťou oznámiť príslušným bezpečnostným orgánom všetky poznatky o banderovských jednotkách, prednostne uskutočňovať všetky opatrenia týkajúce sa ich pôsobnosti a smerujúce k uľahčenia boja

sa i prípady, v ktorých civilné obyvateľstvo samo zajalo a odzbrojilo niekoľko príslušníkov bánd."[37] Samostatnú aktivitu obyvateľov pri likvidácii banderovcov na území Československa podporovalo Povereníctvo vnútra aj vypísaním odmeny 10 000,- Kčs za každého chyteného banderovca.

Dodržiavanie týchto mimoriadnych nariadení si Povereníctvo vnútra vynucovalo zavedením trestných sankcií za ich nedodržiavanie, ktoré sa pohybovali od 2000,- do 4000,- Kčs v prípade peňažného trestu alebo vzatím do väzby na 8 až 12 dní. V prípade opakovaného porušenia týchto nariadení peňažným trestom 5000,- Kčs alebo vzatím do väzby na 14 dní.[38]

V závere bojov s banderovcami sa ich prechodom začalo veľmi intenzívne zaoberať Národné zhromaždenie. Po 25. septembri 1947 boli na niekoľkých schôdzach prejednávané správy slovenského povereníka vnútra gen. Dr. M. Ferjenčíka, o bezpečnostných pomeroch na Slovensku.[39] Dvanásteho novembra 1947 Branný a bezpečnostný výbor Národného zhromaždenia na spoločnom zasadnutí prijali rezolúciu schvaľujúcu správu povereníka vnútra ako aj ministra národnej obrany gen. L. Svobodu, ktorý oznámil vláde, že pokus banderovcov o prechod územím ČSR na Západ stroskotal a zároveň jej predložil záverečnú správu o ich likvidácii, ako aj návrh, aby ďalšie stíhanie banderovcov prevzalo Ministerstvo vnútra ČSR.[40] Následne bola 17. novembra 1947 o 18.00 hod. akcia proti príslušníkom UPA zo strany československej armády ukončená. „Akcia B" sa tak oficiálne skončila.[41]

Prieniky a pôsobenie banderovcov na území Slovenska v roku 1947 mali okrem vojenského aspektu aj značný politický rozmer. Prebiehali *„v období boja politických strán a síl o demokratický či totalitný charakter československého štátu, na Slovensku hlavne medzi Demokratickou stranou (DS) a Komunistickou stranou Slovenska (KSS)."*[42] Komunisti sa jednoducho akosi nevedeli zmieriť s porážkou v parlamentných voľbách na Slovensku v máji 1946. Snažili sa ovládnuť mocenskú sféru aj na Slovensku. V ich plánoch zohrali banderovci nemalú úlohu. Ich prítomnosť na území Slovenska totiž využili komunisti na to, aby mohli obviniť demokratické a katolícke kruhy[43] zo spolupráce s nimi ako aj z ich podpory. Vo svojich plánoch došli až tak ďaleko, že dokonca začali rozširovať správy o tom, že banderovci prichádzajú na územie Slovenska ako spojenci domácej reakcie v boji proti Čechom a za obnovenie samostatnosti Slovenska.[44]

Síce je veľmi pravdepodobné, že sa príslušníci UPA pri svojich prienikoch na úze-

---

proti banderovcom. No na druhej strane bolo zároveň povinnosťou oznámiť každého štátneho zamestnanca, ktorý je podozrivý zo spolupráce s banderovcami.
MLYNÁRIK, J.: Osud Banderovců a tragédie řeckokatolické církve. Praha: Libri, 2005, s. 44.
A tak bolo ONV zavádzané povinné hlásenie výskytu neznámych osôb v okrese. *„Obyvateľstvu sa nariaďuje hlásiť každé objavenie sa podozrivého jednotlivca alebo skupiny jednotlivcov, pokiaľ sa týka bánd UPA, tzv. Benderovcov, a to buď v najbližšej stanici NB alebo voj. jednotke."* ŠA Banská Bystrica, pobočka Banská Bystrica, f. ONV v Brezne 1945-1948, k. 42, č. 2485/ 1948 prez.

[37] Občianstvo ďakuje armáde a NB za čistku od benderovcov. In: ČAS, roč. 4, 13. 9. 1947, č. 209, s. 2.

[38] ŠA Banská Bystrica, pobočka Banská Bystrica, f. ONV v Banskej Bystrici 1945-1949, k. 18, č. 1350 prez.

[39] FIALA, J.: Zpráva o Akci B, s. 215.

[40] KROUPA, Vlastislav: Sbor národní bezpečnosti 1945-1948. Praha: Naše vojsko, 1977, s. 114.

[41] FIALA, J.: Zpráva o Akci B, s. 220.

[42] SYRNÝ, Marek: „Banderovci" a slovenská spoločnosť v rokoch 1945-1947. In: Acta historica Neosoliensia 8. Banská Bystrica: Katedra histórie FHV UMB, 2005, s. 158.

[43] Komunisti obvinili gréckokatolícku cirkev z podpory banderovcov. Dňa 18. decembra 1948 sa v Prahe konal súdny proces s obvinenými kňazmi. Na základe § 2 a § 6 zákona č. 50/ 1923 Zb., teda zákona na ochranu republiky boli odsúdení gréckokatolícki kňazi – Pavel Hučko na 15 rokov väzenia, Gregor Buranyč na doživotie a Šebestián Sabol na doživotie. MLYNÁRIK, J.: Osud Banderovců a tragédie řeckokatolické církve..., s. 67.

[44] MLYNÁRIK, J.: Osud Banderovců a tragédie řeckokatolické církve, s. 45.

mie Slovenska spoliehali na značnú pomoc ukrajinského a rusínskeho obyvateľstva ako aj na pomoc z prostredia Demokratickej strany,[45] ako to potvrdil aj samotný Burlaka pri jednom zo svojich výsluchov. *„Predpokladal som, že na území ČSR nebude kladený taký odpor zo strany československej armády a bezpečnostných zborov, ako tomu bolo v Poľsku. Mal som správy..., že na východnom Slovensku ... je asi 80 percent demokratov. Predpokladal som u nich sympatie*[46] *pre naše hnutie a bol som presvedčený, že nebudú proti nám nepriateľsky vystupovať."*[47] Rozhodne však nemožno súhlasiť s tvrdeniami prednovembrovej historiografie a komunistických kruhov, že ich cieľom bolo rozbitie Československa.[48]

Ľudácku propagandu tak komunisti pripísali príslušníkom UPA na účet, aby tak získali ďalší argument na ich prenasledovanie na území Slovenska. Ako píše J. Fiala *„žiadna iná činnosť politického charakteru* (s výnimkou ich propagandistickej činnosti – pozn. autor.), *vedomá materiálna diverzia – sabotáže a pod. – u nich preukázaná nebola, rovnako ani spojenie s akýmikoľvek ilegálnymi skupinami alebo osobami vo vnútri Československa. Jednotlivé skupiny, ktoré prišli z Poľska, nemali ani vzájomné spojenie medzi sebou."*[49] Túto skutočnosť nevedome potvrdil aj samotný Burlaka. *„O celkovom počte jednotlivých sotní na území ČSR sa nemôžem vyjadriť, lebo to neviem. Pokiaľ viem, náhodnými informáciami a nájdením dokumentov som zistil, že mám pred sebou sotňu Hromenko... . Viem tiež, že pred nami neprechádzali hromadne iné sotne, ale len jednotliví dezertéri alebo kuriéri. O úmysle alebo úlohe iných sotní na území ČSR neviem... . Na území ČSR som nemal a ani som nepoužíval spojky alebo kuriérov."*[50]

Dopredu plánované spojenie ukrajinských povstalcov s nejakými podzemnými organizáciami na území Československa, tak jednoznačne preukázané nebolo, čo potvrdilo aj Povereníctvo vnútra vo svojej neverejnej situačnej správe z 15. septembra 1947, v ktorej sa okrem iného píše, že *„priame spojenie s banderovcami nemali* (myslia sa Tisove pohotovostné oddiely – pozn. autor.) *a banderovskú otázku využívali zatiaľ len propagačne."*[51]

Avšak aj napriek tomu, že akcia československej armády a Bezpečnosti zameraná na boj proti banderovcom bola v roku 1947 oficiálne uzavretá a československá vláda a tlač vyhlasovali, že banderovské oddiely v Poľsku a na Slovensku sú úplne zlikvidované, ich činnosť pokračovala ďalej a to ešte aj v priebehu roku 1948

Najmä v prvej polovici roku 1948 prechádzali územím Slovenska zbytky banderovských oddielov a príslušníkov civilnej siete, ktoré boli nútené ustupovať z oblasti juhovýchodného Poľska a prechádzali na Západ územím ČSR, respektíve tu hľadali dočasný

---

[45] Toto tvrdenie podporuje aj J. Fiala tvrdiac, že *„jedným z predpokladov, z ktorého pri ceste na západ vychádzali, bolo, že tu nenarazia na účinný odpor a že tu nájdu pomoc domáceho obyvateľstva, ktoré je protikomunistického zamerania a bude prijímať ich propagandu."* FIALA, J.: Zpráva o Akci B, s. 159.

[46] V tejto súvislosti J. Fiala poznamenáva, že nádeje banderovcov na získanie pomoci zo strany obyvateľov Československa nevyšli a im nezostalo nič iné, len získavať zásoby kradnutím. Pričom dodáva, že len Burlakova sotňa v tomto smere spôsobila škody za viac ako tri štvrte milióna Kčs. FIALA, J.: Zpráva o Akci B, s. 159.
Na inom mieste sa zase zmieňuje o tom, že niektoré súhrnné hodnotenia o správaní sa civilného obyvateľstva v Akcii B sa sťažujú na podporu banderovcov. FIALA, J.: Zpráva o Akci B, s. 160.

[47] FIALA, J.: Zpráva o Akci B, s. 159.

[48] *„Je však potrebné povedať, že sa banderovci nikdy nestavali vo svojich letákoch ani na jednu, ani na druhú stranu, oslovovali Čechov a Slovákov spoločne ako synov kultúrnych, demokratických, „politicky veľmi zrelých národov" a s nádejami na obnovenie slovenskej štátnosti z doby druhej svetovej vojny nemali nič spoločného."* MLYNÁRIK, J.: Osud Banderovců a tragédie řeckokatolické církve ..., s. 45

[49] FIALA, Jan: Banderovci a politická krize v Československu v roce 1947. In: Revue dějin socialismu, roč. 9, 1969, č. 5, s. 713.

[50] FIALA, J.: Zpráva o Akci B, s. 162.

[51] FIALA, J.: Zpráva o Akci B, s. 174.

úkryt pred zosilnenými akciami poľskej armády. Jedným z takýchto oddielov bol oddiel veliteľa „Smyrného“ – Mychajla Fedaka. Ten spolu s časťou svojej skupiny prekročil koncom októbra 1947 poľsko-slovenskú hranicu. Po prieniku na územie Slovenska sa ukrýval medzi Rusínmi v okolí Svidníka. Tí ich ukrývali pomerne dobre, o čom svedčí fakt, že „*na severovýchodnom Slovensku sa jeho skupine podarilo pretrvať až do júna 1948.*“[52] Prvého júna 1948 začal oddiel svoj prechod do americkej okupačnej zóny v Nemecku. Ešte predtým však „Smyrnyj“ rozdelil svojich ľudí do dvoch skupín. Druhá skupina, ktorej sám velil, sa najprv vrátila na územie západnej Lemkoviny ukryť zbrane, muníciu a archív oddielu. Následne prekročila poľsko-československé hranice a pokračovala cez územie Slovenska a Čiech do Rakúska.[53]

Podobne ako v roku 1947, tak aj v roku 1948 už nebola prvoradým cieľom banderovcov prechádzajúcich územím ČSR propaganda, ale čo možno najrýchlejší a najnenápadnejší prechod. Pri svojom postupe našim územím často disponovali mapami, na ktorých mali zakreslené všetky stanice NB v smere ich postupu, respektíve sa o ich polohe informovali medzi miestnym obyvateľstvom.[54] Popritom sa vynikajúco orientovali, pohybovali a skrývali v hornatom lesnom teréne na území Slovenska. Tak príslušníkom NB nezostávalo mnohokrát nič iné, ako len konštatovať: „*Stopa po bandách UPA sa od uvedenej doby stratila a dosiaľ nebola objavená. Je tu odôvodnený predpoklad, že sa utiahla buď do nejakého úkrytu v uzavretom polkruhu, ale je tiež možné, že (táto) prekročila zaisťujúce pásmo našich jednotiek, a tak sa dostala do terénu nehliadaného.*“[55]

Pri svojom postupe si banderovci dopĺňali potraviny, ako aj predmety dennej potreby. Vo väčšine prípadov za ne riadne zaplatili, a to československými korunami.[56] Vyskytli sa však aj prípady, keď si potraviny a predmety dennej potreby banderovci vyžiadali bez zaplatenia a často so zbraňou v ruke, keďže boli pri prechode územím Československa ozbrojení. Obyvatelia im tak odovzdávali potraviny a iné predmety zo strachu pred možnými násilnosťami, respektíve použitia zbraní. Podobne to bolo aj s informáciami.

Po oficiálnom stiahnutí sa československej armády z akcií proti príslušníkom oddielov UPA mali za úlohu dokončiť ich likvidáciu na území Československa zložky Ministerstva vnútra, ktoré zabezpečovali riadenie bezpečnostných opatrení prostredníctvom krajských veliteľstiev ZNB.[57] Pohraničný pluk „Slovensko“ zároveň zaujal novú pozíciu na československo-poľských hraniciach od českomoravského pomedzia až k hraniciam Sovietskeho zväzu. V období februárových udalostí bola prevažná časť príslušníkov tohto pluku dočasne použitá aj k plneniu mimoriadnych úloh na rôznych miestach republiky. Ochranu hraníc severného Slovenska zaisťoval pluk až do apríla 1948, kedy bol rozpustený a jeho príslušníci sa vrátili ku svojím pôvodným útvarom.[58]

V súvislosti s postupným rozptýlením sa menších skupiniek a jednotlivcov vo vnút-

---

[52] HALCZAK, Bohdan – ŠMIGEĽ, Michal: Činnosť oddielu „Smyrnyj“ na poľsko-slovenskom pohraničí v kontexte ukrajinského povstania v juhovýchodnom Poľsku (1945-1948*)*. In: Annales historici Presoviensis 6. Prešov: Universum 2006, s. 233.

[53] Pozri HALCZAK, B. – ŠMIGEĽ, M.: Činnosť oddielu „Smyrnyj“ na poľsko-slovenskom pohraničí v kontexte ukrajinského povstania v juhovýchodnom Poľsku (1945 – 1948*)*..., s. 217-235.

[54] „*Veliteľ tejto skupiny má turistickú mapu, na ktorej má zakreslené všetky stanice NB až po Žilinu.*“ Archív Ministerstva vnútra (A MV) ČR, f. 307, k. 97, zv. 22.

[55] A MV ČR, f. 307, k. 97, zv. 22.

[56] Okrem nich disponovali neraz aj americkými dolármi či ruskými peniazmi.

[57] „*Keďže sa v súčasnej dobe vyskytujú na území Československej republiky len ojedinelé skupinky a jednotlivci UPA, uzniesla sa vláda Československej republiky 12. októbra 1947 na prenesení ďalších bezpečnostných opatrení na ministerstvo vnútra.*“ Uvádza na margo toho KROUPA, V.: Sbor národní bezpečnosti 1945-1948, s. 115.

[58] KROUPA, V.: Sbor národní bezpečnosti 1945-1948, s. 115.

rozemí a v snahe o úplnú likvidáciu príslušníkov oddielov UPA na území Slovenska zavádzalo Ministerstvo vnútra podobne ako v roku 1947 aj ďalšie rôzne mimoriadne bezpečnostné opatrenia. Išlo najmä o obmedzenia v súvislosti so záverečnými hodinami v reštauráciách a dedinských krčmách ako aj o obmedzenie pohybu obyvateľstva mimo vlastných obydlí v nočných hodinách. Zároveň Ministerstvo vnútra aj naďalej rozširovalo obežníky, v ktorých vyzývalo obyvateľov k rýchlemu hláseniu prítomnosti banderovcov, a to vypísaním finančnej odmeny až do výšky 10 tisíc Kčs za každého chyteného banderovca.[59]

Prítomnosť ukrajinských povstalcov na území Slovenska bola podobne ako v predchádzajúcich rokoch[60] neraz zneužitá zo strany rôznych kriminálnych živlov, a to ako domácich, tak aj poľských, ktorí vydávajúc sa za príslušníkov oddielov UPA prepadávali a okrádali domáce slovenské obyvateľstvo. Tak napríklad 16. mája 1948 štyria ozbrojení muži vydávajúc sa za banderovcov okradli v Sihelnom v okrese Námestovo istého roľníka Chudiaka, ktorému odcudzili jedlo a oblečenie. Podobne 17. júna 1948 podvečer vtrhli traja neznámi ozbrojení muži do hostinca v Oraviciach, odkiaľ odniesli 3 demižóny liehovín a 60 tisíc Kčs. Ako bolo konštatované: „*Je bezpečne zistené, že v tomto prípade nejedná sa o tlupu UPA, ale o ozbrojenú bandu z Poľska, ktorá častejšie robí výpady na naše územie.*“[61] K podobným udalostiam dochádzalo aj neskôr, keď napríklad dňa 19. augusta 1948 postrelili turisti na Ďumbieri ozbrojeného muža, ktorý ich prepadol, pričom sa vydával za banderovca. No „*ďalším šetrením bolo dokázané, že postrelený muž, ktorý bol v uniforme a rozprával jazykom ruským, nie je žiadny člen útvaru UPA, ..., bol obyvateľom obce Jasenica, a to 21-ročný Ján Múka, ktorý už aj pred tým robil takéto prepady.*“ [62]

Do súvislosti s prítomnosťou banderovcov boli aj v tomto roku dávané mnohé násilné činy ako napr. vražda Mateja Štepitu, príslušníka ZNB z Bratislavy, ktorá sa odohrala 31. júla 1948 pri obci Pribylina v okrese Liptovský Sv. Mikuláš. Matej Štepita sa v tom čase nachádzal na 28-dennej dovolenke vo svojej rodnej obci Pribylina. Prvého septembra 1948 po ňom zaviedlo Krajinské veliteľstvo ZNB v Bratislave pátranie, keďže po dovolenke nenastúpil do služby, v ktorom sa neskôr konštatovalo: „*...je podozrenie, že Štepita bol v lese zastihnutý nejakou ozbrojenou tlupou, ktorá ho pravdepodobne zavraždila alebo odviedla so sebou. Inú okolnosť jeho zmiznutia možno považovať za vylúčenú...*“[63] Šiesteho septembra boli Odbočkou Štátnej bezpečnosti v Olomouci zadržaní štyria ozbrojení muži – Ivan Klisz, pseudonym „Bizon“, Pavol Leszniak, pseudonym „Zirka“, Mikolaj Maszluch, pseudonym „Chmara“ a Vasil Riopka, pseudonym „Vasil“. Tí „*pri výsluchu vypovedali, že v lese pri Pribyline, okres Liptovský Svätý Mikuláš, zaviazali neznámemu civilistovi na krk motúz, ktorým ho zadrhli, a potom ho pichli nožom.*“[64]

---

[59] Štátny archív (ŠA) Banská Bystrica – pobočka Banská Bystrica, f. Okresný národný výbor (ONV) v Banskej Bystrici 1945 – 1949, k. 193, č. 2314/1948 prez.

[60] Tak napríklad 9. augusta 1947 prepadla a vyrabovalo obec Palota 20 – 25 členná skupina ozbrojených mužov. „*Neznáma ozbrojená tlupa podľa udania obyvateľstva obce Palota, oblečená v poľskej rovnošate a poľskou štvorhrannou čiapkou, na ktorej mali poľskú orlicu. Ozbrojení boli ruskými samopalmi a granátmi neznámeho pôvodu. Hovorili všetci rečou poľskou. ... Obyvatelia obce Palota, ktorí boli orabovaní tvrdia, že neznámi ozbrojení muži neboli príslušníkmi UPA, ale že to boli príslušníci poľskej armády, z ktorých niektorých poznali, keďže poľskí vojaci dosť často prechádzali cez hranicu československo-poľskú do obce Palota, čo v prípade potreby sú ochotní i odprisahať.*“ Archív Ústavu pamäti národa (A ÚPN), f. E 10-3-v, inv. j. 1 (1947), k. 1, č. 85-87.

[61] A MV ČR, f. 307, k. 97, zv. 22.

[62] ŠA Banská Bystrica – pobočka Banská Bystrica, f. ONV v Brezne 1945-1948, k. 42, č. 2485/1948 prez.

[63] A ÚPN, f. B 9 1-2 (1948), k. 1, č. 1.

[64] A ÚPN, f. B 9 1-2 (1948), k. 1, č. 2.

Marxistickou historiografiou bola táto vražda jednoznačne označená za dielo banderovcov, a to bez podrobnejšej faktografie. V tomto prípade sa však hneď vynára otázka. Prečo by sa boli tí „fašistickí banditi, lupiči a vrahovia“, ako sú nazývaní banderovci prednovembrovou historiografiou, priznali k takémuto ohavnému činu? Čo by tým boli získali? Týmto však nevylučujeme možnosť, že sa tejto vraždy naozaj dopustili, hoci v tomto prípade nemožno jednoznačne zavrhnúť ani tú možnosť, že boli pod nátlakom prinútení priznať sa k činu, ktorý možno nespáchali (hoci rovnako nie je možné vylúčiť aj istú falzifikáciu faktov).

Vo všeobecnosti možno konštatovať, že ohlas banderovského prechodu územím Slovenska v roku 1948 bol v porovnaní s predchádzajúcim rokom nepatrný. „*Verejnosť sa o ňom takmer nedozvedela*.“[65] Bol to dôsledok februárových udalostí a snáh totalitného mocenského monopolu komunistickej strany, zamlčujúcej pretrvávajúcu protisovietsku rezistenciu susedných národov.

Summary

Banderites and Slovak society in 1947-1948

The members of detachments of Ukrainian Insurgent Army (UPA) called on the territory of Czechoslovakia Banderites (by them commander) passed of the Czechoslovak frontiers already shortly after the end of the World War II.. Likewise passed of the Czechoslovak frontiers in the year 1946, too. The most important year was the year 1947, when after the Polish Army offence called the Action Visla, the members of UPA lost support and help in the Poland. Three detachments of them, Burlaka, Hromenko and Brodyč, passed the Czechoslovak frontiers with objective get in the Austria or Germany, when resided their foreign leadership. Author in this work describes situation on the territory of Slovakia in the years 1947 and 1948.

[65] FIALA, J.: Zpráva o Akci B, s. 220.